

Les millors obres de les lletres gironines (97)

L'obra biogràfica d'Aurora Bertrana és editada per Pòrtic, l'editorial de Josep Fornas a la col·lecció «Memòries» en una extraordinària sèrie amb autors com Eugeni Xammar o Clau-di Ametlla. En aparèixer, té al seu costat a les llibreries la rica formada d'altres llibres de memòries: Joan Puig i Ferrater, Marià Manent, Pere Corominas, Tomàs Roig i Llop i Josep M. Poblet, que el sant Jordi del 1975 són novetat. Els dos primers volums són al carrer el 1973 i el 1975 respectivament i en la segona edició surten simultàniament el 2013. Aquesta darrera edició, de la Diputació de Girona, fa de molt bon llegir comparada a la de quaranta anys enrere i el lector ho agrairà. Hi ha llibres que plauen en l'edició prínceps però no és aquest el cas. La darrera és una molt pulcra i clara edició que fa passar unes plaents estones amb l'amena prosa de l'escriptora que el seu pare, Prudenci, anomenava «sargantaneta», i la prosa ho és. Calmada a estones, vibrant com un llampec en altres, talment aquest bonic rèptil que cerca el sol i caça per viure.

Malgrat que diu que estigué tres anys, o cinc, per redactar-les, la veritat és que durant molt de temps hi rumià, per exemple el 1952 a la revista *Aplec*, el número únic d'una molt bonica publicació literària que va decapitar, com tantes altres provatures de represa, el franquisme indigne, apareix un text curiós: «Diumenge de Rams a Girona» i un subtítol ben explícit, vint anys abans de l'edició: «Fragments d'unes memòries». És tracta d'una obra de llarga trajectòria

A *Presència* Mireia Xapelli en una entrevista el 1969, abans de l'aparició dels dos volums, li respon que sí és una obra ben llarga: «S'hi descriu tota la meua vida. Comencen el dia que vaig néixer. Hi descriu tota la meua infància, tota la

«Memòries»

A les «Memòries» d'Aurora Bertrana hi apareix la vida amb Prudenci, el pare estimat, com la majoria de les nenes, però també altres personatges: de Pau Casals a Nicolau d'Olwer i, de lluny, un marit que pel franquisme la deixà, Monsieur Choffat. I molts anys d'escriptura i un miler de pàgines que esdevenen tota una crònica, deliciosa, del segle XX.

Explicar i exposar magistralment la pròpia vida

 Josep Maria Figueres

meva adolescència, joventut i maduresa, caire sentimental, social, professional, artístic i fins polític. No, no descriu els darrers anys. Les memòries acaben cap allà l'any 50 aproximadament. Els suprimixo perquè aquests darrers vint anys no he viscut. És difícil d'explicar. Són anys sense cap aventura, anys somorts, anys grisos. Només he viscut en les meves obres literàries. Ara per a mi, escriure és viure, i l'aventura ja resta contada en el contingut de la meua obra.» No són unes memòries de base historiogràfica, tot i que, naturalment, aporten moltes dades, sinó més aviat descriptives i literàries. Un detall només, Joan de Deu Domènech al llibre *La batalla de l'ou* va detectar que Bertrana copia, sense citar, i literalment, de Hugh Thomas episodis del seu conegut llibre. Deixem-ho ací.

En aparèixer la biografia de Catalina Bonnín, després d'una tesi doctoral, Eva Vázquez l'entrevista al *Diari de Girona*, el 2003, escriu que és «una dona intrèpida, independent, viatgera i atípica que va fer de la seva vida la millor de les novel·les» certament, i també culta, sensible, cosmopolita i aventurera. Girona l'ha estimat i estima molt, premis, honors, etc. i l'afecte arriba d'arreu, reedicions i colloquis com el simposi internacional que organitza la Generalitat pel pare i la filla el 2018 i edità l'any següent la Institució de les Lletres Catalanes foren Any Bertrana. El col·loqui, afectat per l'aplicació brutal, ho qualifica Laura Borràs, de l'article 155 als comptes de la Generalitat, analitza curiosament les dues personalitats. Pels vols del sant Jordi d'aquell any a davant del Parlament hom organitzà una lectura de textos, sens dubte, el millor dels homenatges: divulgar l'obra.

En conjunt, doncs, una obra amena literàriament, útil per entendre el conjunt dels escrits d'Aurora Bertrana i aportació, molt viva, per entendre la guerra i l'exili, especialment a Suïssa, a Prada... d'una nota sensible i que reïx en la vocació d'escriptora, com palesen esplèndidament aquestes memòries.

«El mateix any, gairebé el mateix mes en què moria la meua germana Cèlia, es produïa un gran esdeveniment nacional: la implantació de la República. Jo, des del juliol de 1923, quan a Espanya hi havia la dictadura de Primo de Rivera, no havia habitat el meu país d'origen. Hi havia vingut alguna vegada a corre-cuita i tot seguit me n'havia allunyat. De lluny anava seguint amb més o menys interès els esdeveniments polítics i culturals de Catalunya, però d'una manera que en podríem dir desarrelada o epidèrmica. Tenia una gran facilitat per adaptar-me a qualsevol medi per diferent o oposat que fos al que acabava de deixar. Arreu on habitava era la meua pàtria, i, si la meua germana Cèlia no hagués emmalaltit de mort, segurament monsieur Choffat i jo hauríem emprès el camí del Àsia o de l'Àfrica en comptes de romandre a Barcelona. I aquest cop em sortirien arrels que s'enfonsarien en la meua terra i ja només se'm desarrelarien per força.

El febrer de 1931, mentre la meua gemmana Cèlia, que només comptava dinou anys, vivia els darrers dies de la seva efímera existència, Francesc Macià, definitivament indultat, tornava a Barcelona. Com a heroi de la rebel·lió de Prats de Molló, un gran nombre de catalans el rebia amb honors de cabdill. D'aquest grup va sortir el partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, que va obtenir una victòria insospitada en les eleccions municipals del 12 d'abril d'aquell mateix any, mentre la Lliga era estrepitosament derrotada. Jo no estava al corrent de la vida política del país, no per manca d'interès sinó pel poc temps que feia que hi havia arribat després d'una absència de nou anys i també per les tràgiques circumstàncies familiars que vivíem a casa. De tots els regidors que van sortir per l'Esquerra només coneixia Ventura Gassol i Rafael Campalans. No havia ni sentit parlar de Lluís Companys, de Joan Casanoves, de Joan Lluhí, de Pere Comes ni de Joan Casanelles. A totes passades, m'alegrava del triomf dels meus amics, i poc o molt ja em considerava també amiga dels altres regidors de l'Esquerra. Aquestes històriques eleccions municipals van tenir, com sabeu, un gran ressò no solament a Catalunya

Un fragment

La proclamació de la República

La República és la gran esperança d'una generació. Aurora Bertrana té un nom ben emblemàtic, sovint s'ha identificat Aurora, nom del vaixell rus de la revolució, amb la República. Quan arriba és tot un esdeveniment personal i a les seves memòries palesa aquesta emoció.

sinó arreu d'Espanya. Hom deia que la Monarquia trontollava i jo, sense saber ben bé per què, en tenia una satisfacció. A Barcelona, a migdia del 14 d'abril, tota la ciutat anava plena d'una gentada alegre i sorollosa. Passaven colles cantant *La Marsellesa* i *La Internacional*... Se sentien crits de «Visca Macià!», «Visca la República catalana!», i també de «Mori Cambó!»...

Després, vam saber que Lluís Companys, amb altres candidats triomfants, s'havia presentat a la Casa de la Vila. Demanava a l'alcalde que els lliurés la vara perquè anaven a proclamar la República. Efectivament, la República era proclamada des del balcó de l'Ajuntament. Tot Barcelona s'havia llançat al carrer, tothom fraternitzava, tothom semblava satisfet, joïós, entusiasmat. Aquella mateixa tarda, des del balcó de la Diputació, una pissarra anunciava que el rei Alfons XIII s'havia exiliat. A Madrid també s'havia proclamat la República. Macià, acompanyat de Ventura Gassol, de Joan Casanoves i d'altres polítics de l'Esquerra, també proclamava la República catalana, des del balcó de la Diputació.

Eren dies de gran emoció. El meu inolidable amic Nicolau d'Olwer tornava de l'exili,

amb Marcel·lí Domingo, Prieto i altres polítics proscrits. Alguns, entre d'altres els tres esmentats, entraven en el Govern provisional de la República espanyola. (...) De moment, però, ningú no somiava que l'enlluernadora claror de la República s'extingiria tan aviat, quan tot Espanya es despertava com per miracle. Els esdeveniments eren tan extraordinaris que, per moments, semblava que visquéssim un somni: que el nostre vell país, ple de despotisme i de supersticions, s'hagués transformat en un altre país i els homes en uns altres homes. En realitat, només era un canvi de decoració i un rellevament de càrrecs. Tots eren els mateixos d'abans. Els uns havien sortit de la immobilitat i de l'ombra per moure's i brillar. Els altres, i tota una colla d'homes políticament venguts per la proclamació de la República, entraven en els transitoris silenci i ombra forçats, des d'on, no menys, es bellugarien, intrigarien, esperant el moment de tornar a entrar en escena sota la llum de les bateries i arraconarien, de grat o per força, aquells que havien entrat en escena el 14 d'abril.

De moment, es respirava una atmosfera de llibertat i d'optimisme engrescadors. En les eleccions del 28 de juny, l'Esquerra tomava a triomfar a tot Catalunya. Lluís Companys havia estat nomenat governador civil de Barcelona. Va dimitir aviat. Al Govern Civil no hi podia desplegar les seves millors facultats polítiques. Probablement no tenia pasta d'home de govern, més aviat d'home d'acció, de revolucionari. (...) Passada l'eufòria dels dos triomfs electorals, el del 12 d'abril i el del 28 de juny, van començar els primers maldecaps dels qui tenien càrrecs responsables. Esclataren vagues ací i allà, algunes amb caràcter revolucionari. Hi va haver d'intervenir la força pública (...).

Jo no vivia personalment el gran enrenou de la flamant República, però en seguia totes les evolucions amb un profund interès. M'engrescava veure un país que havia viscut i havia sofert no feia gaire dues dictadures militars –la de Primo de Rivera i la de Berenguer– llançar-se a viure políticament i socialment

l'embraguesa de la llibertat, llibertat, ai las!, que no trigaria gaire temps a perdre. El dia 2 d'agost, el poble de Catalunya ratifica amb un plebiscit la confiança en els dirigents polítics del país que han preparat l'Estatut. Les Corts de Madrid el discutiran llargament, minuciosament, i, finalment, el setembre del 1932, l'aprovaran, més o menys modificat. En l'endemig, a Catalunya sorgeix el greu conflicte dels rabassaires, que tants maldecaps havia de procurar als homes de govern i en el qual Companys demostraria unes certes facultats administratives imprevistes. (...)

L'Ensenyament, el Dret Civil, la Justícia i les Obres Públiques ja no depenen del Govern central sinó del català. També tenim una Universitat Autònoma regida per un patronat mixt. El 15 de setembre de 1932, Manuel Azaña i altres membres del Govern vénen a Catalunya a lliurar l'Estatut. Dia de goig popular. Una imponent gemració, composta de gent de tot Catalunya, circula difícilment pels carrers per on ha de passar la comitiva, des de l'estació de Franca fins al Palau de la Generalitat. El poble aclama amb entusiasme el President de Catalunya i el del Consell de Ministres d'Espanya. A la plaça de Sant Jaume, plena de gom a gom, els altaveus anuncien el nom dels components de la comitiva a mesura que entren al Palau de la Generalitat. Alguns d'aquests noms provoquen l'entusiasme i les aclamacions de la gent, com, entre d'altres, els de Victòria Kent i Margarida Nelken, primeres dones diputats al Parlament espanyol. Manuel Azaña i Francesc Macià surten a la gran balconada del Palau. Són acollits amb crits aclamatoris del públic enfervorit. A la tarda del mateix dia, i al Palau Nacional de Montjuïc, l'Orquestra Pau Casals hi celebra un gran concert en honor dels il·lustres hostes. S'hi executa, entre d'altres composicions, la *Novena simfonia* de Beethoven, plena de col·laboració de l'Orfeó Català, dirigit per Pau Casals. Tot Catalunya i tot Espanya semblen vibrar a l'uníson com si la República hagués de procurar a tots els homes, sobretot als homes del poble, una justícia, una igualtat, una fraternitat extensa i il·luminosa.»

Aurora Bertrana vista per Enric Bou

«‘El que dic és veritat’. Aurora Bertrana i la literatura autobiogràfica» és un dels capítols de l'obra col·lectiva *Entre dos silencis*, les actes d'un col·loqui dedicat als Bertrana i on Enric Bou sagaçment comenta alguns aspectes de l'obra.

«Les memòries d'Aurora Bertrana són un monument literari notable. La relació entre vida i obra resulta palesa. A més, és una de les primeres memòries d'escriptora en les nostres lletres. Però aquí no m'interessen qüestions de gènere —femení— sinó de gènere literari —autobiogràfic. Perquè l'escriptura d'unes memòries és una operació molt delicada i pot esdevenir un parany per a l'autor i els lectors. (...) Les narracions autobiogràfi-

ques amplien el coneixement que tenim d'aspectes socials i polítics dels respectius autors. Com a gènere, no només explica una història, sinó que ofereix una plataforma per estudiar l'estat canviant del jo, el llenguatge, la veritat i autoritat.

És evident que en començar a escriure les memòries cap al final de la seva vida té uns objectius d'ordenar i controlar el futur de la seva fama. Es troba en la posició de seguir una tradició, però alhora sent la crida de la rebel·lió que l'havia guiada tota la vida. Neus Real parlava d'una ‘vida fora del comú per a una catalana del seu temps» o Xavier Pla va destacar 'la reivindicació de la independència personal, la defensa de la individualitat, la creença en la

força de voluntat i la perseverança individual, l'exaltació de l'inconformisme social, la set d'aventura, la curiositat insaciable i l'amor pels mons desconeguts'. Per això podem afirmar que Bertrana fa una 'negociació' de l'autobiografia entre l'afirmació i la subversió, la continuïtat i la innovació. L'autora té molta cura de recordar al lector què està fent a l'hora d'escriure les *Memòries*. En diversos moments, en un instant d'autoconsciència, reflexiona sobre el que escriu i n'admet les limitacions. O condicions. Un moment excepcional és el de l'enamorament de Monsieur Choffat envers ella: 'Potser algun lector sentimental o romàntic s'ofuscarà davant per davant d'aquesta breu i crua descripció de

l'amor de Monsieur Choffat envers l'autora d'aquestes *Memòries*, s'estranyarà que no m'entendrei ni poc ni molt en evocar aquells sentiments que, si res més no, eren sincers. Però entre el moment en què aquells apassionats sentiments es demostraven i el que em serveix per a escriure aquestes *Memòries*, han passat quaranta anys, temps suficient per a comprendre la qualitat i l'abast d'un amor i poder-li donar, amb una precisió quasi matemàtica, el qualificatiu que li correspon. Demés, en escriure aquestes Memòries he promès dir la veritat, per bé que la “veritat absoluta” dubto que existeixi. Escriure almenys la meua veritat, és a dir, la que jo he cregut descobrir a través de les meves experiències.”»

1973 i 1975

Primera edició a Pòrtic.

2013

Segona edició, també en dos volums, a la Diputació de Girona.

2019

Actes del Col·loqui sobre Prudenci i Aurora Bertrana.